

Bediüzzaman gözüyle geçmişten günümüze ehl-i fetret

A.Cüneyt Eren

Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Özet

Bir peygamberin getirdiği dinin nurundan haberdar olmayan her fert ve her dönem için kullanılabilen fetret kavramı ile ilgili itikad mezhepleri farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bu yazıda itikadi mezheplerin fetret hakkındaki görüşleri ile Bediüzzaman'ın yaklaşımı ele alınmakta, Bediüzzaman'a göre fetret ehlinin günümüzdeki durumu incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Fetret, fetret ehli, iman, amel, ehl-i necat

I. Giriş

(Kuramsal Temel)

Fetret, vahiy ve semavi hükümlerin sükûn bulduğu iki peygamber arasındaki zaman dilimi, peygamberler arasındaki boşluk demektir. Bu zaman diliminde yaşayan insanlara da "Ehl-i Fetret" denir. Fetret denince ekseriyet itibarıyla Hz. İsa'nın (a.s) dini hakikisinin tahrif olunmaya başlamasıyla Efen-dimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e vahyin tebliğ edilmesi arasında geçen dönem akla gelse de, hakikatte bu tabir bir peygamberin getirdiği dinin nurundan haberdar olmayan her fert ve her dönem için kullanılabilir.

İslam uleması, fetret ehlini

a) Akli melekeleri ile Cenab-ı Hakkın varlığını düşünen ve bulan kişiler,

b) Hiçbir inanca sahip olmayıp bütün ömrünü gafletle geçirenler,

İmam Eş'ari'ye göre ise, fetret ehli, Allah'a iman ile mükellef değildir. Zira kendilerine bir peygamber gelmemiştir. Peygamber gelmeyen bir kavim için hiçbir sorumluluk da olamayacağını savunmuşlardır.

c) Putperestliği kabul edip ve kendilerine göre din uydurup, yaptıkları putlara tapanlar olmak üzere üç kısma ayırmışlardır. İlk iki kısma girenler gerçek manada fetret ehli olduklarından ittifakla ehl-i necattırlar. Üçüncü kısmın durumu hakkında ihtilaf vardır.

II. İtikâd Mezheplerinin Görüşleri ile Bediüzzaman'ın Yaklaşımı

Maturudi ve Eşari imamları:

{ مَنْ اهْتَدَى فِيمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فِيمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزُرُ وَازِرَةً وَرَزَّ أُخْرَى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى تَبْعَثَ رَسُولًا وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاَهَا تَدْمِيرًا }

“Kim hidayet yolunu seçerse, bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü üstlenmez. Biz, bir peygamber göndermedikçe azap edecek değiliz.”¹ ayetini farklı yorumlayarak fetret ehlinin ibadet ve dini hükümlerle mükellef olmadığı konusunda ittifak etseler de, Allah'a iman etmekle mükellef olup olmadığı konusunda ihtilaf etmişlerdir.

İmam Maturidi'ye göre akıl, Allah'ın varlığını idrak edebilecek kabiliyettir. Bu yüz-den fetret ehli, Allah'a iman etmekle mükelleftirler. Fetret, iman için değil amel için geçerlidir.

İmam Eş'ari'ye göre ise, fetret ehli, Allah'a iman ile mükellef değildir. Zira kendilerine bir peygamber gelmemiştir. Peygamber gelmeyen bir kavim için hiçbir sorumluluk da olamayacağını savunmuşlardır.

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), tebliğ vazifesini ifa etmeden önceki devirlerde yaşayan insanların durumları hakkında Bediüzzaman Hazretleri (İtikatta Eşari olmakla beraber) İmam Maturidi'nin kanaatini benimsemiştir. Konuyla ilgili ehl-i fetretin durumu hakkında şöyle der:

“Zaman-ı fetrette (وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى تَبْعَثَ رَسُولًا) sırrıyla; ehl-i fetret, ehl-i necattırlar. Bil'ittifak, İttifak'taki durumlarından muahazeleri yoktur. İmam-ı Şafiî ve İmam-ı Eş'arice; küfre de girse, usûl-i imanîde bulunmazsa, yine ehl-i necattır. Çünkü teklif-i İlahî irsal ile olur ve irsal dahi, ittıla' ile teklif takarrur eder. Madem gaflet ve mürur-u zaman, enbiya-i salifenin dinlerini setretmiş; o ehl-i fetret zamanına hüccet olamaz. İtaat etse sevab görür, etmezse azab görmez. Çünkü mahfî kaldığı için hüccet olamaz.”²

III. Bediüzzamana Göre Ehl-i Fetretin Günümüzdeki Durumu

Günümüzde tartışılan asıl mesele ise Hz. Peygamber'den sonra fetret devri olup olmadığı ve İslam dininden haberdar oldukları halde onun nuruyla hidayete kavuşamayan veya Hazreti Peygamber ve İslam hakkında doğru bilgilere ulaşamayan insanların durumlarının ne olacağı meselesidir. Bu konuda da İslam uleması ihtilafa düşmüşlerse de, çoğunluk Hazreti Peygamber'den sonra fetret döneminin olmayacağını savunmuşlardır.

Başta İmam-ı Gazzali ve bir kısım âlimler Hazreti Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sonra fetret dönemlerinin olabileceğini ve bu zaman

1. İsrâ Suresi, 15.

2. Bediüzzaman Said Nursi, Mektubat, 385.

diliminde de fetret ehlinin özelliklerini taşıyan insanlarını bulunabileceğini savunmuşlardır. Örneğin İmam Gazzali mevzuyla alakalı olarak: “Allah’ın rahmeti cehennem azabına çarpılsalar bile, geçmiş ümmetlere de şamildir. Zira cehennem azabının da şiddetlisi vardır, hafifi vardır. Diyebilirim ki, zamanımızda Bizans sınırları içinde kalan Hıristiyanların ve Türkistan’daki Türklerin çoğu, inşallah özellikle de bu memleketle-rin uzaklarında bulunanlar bu rahmete mazhar olanlardır.” der³. Başka bir yerde de: “Peygamberin gönderildiğini bilmeyenler; bunlar ehl-i necattır. Bilip de inkâr edenler; bunlar ehl-i cehennemdir. Duyan fakat tahkik etmeyen, yanlış işitenler; bunların da necat ehli olması ümit edilir.” ifadeleriyle de bu insanları üç gruba ayırmaktadır. Birincisi: Hz. Muhammed’in ismi bile kendilerine asla ulaşmamış olanlardır ki, bunlar mazurdurlar. İkincisi: Kendilerine Hz. Muhammed’in hem ismi ve hem de sıfatları ulaştığı halde inkâr edenlerdir ki, bunlar inkârcı kâfirlerdir. Üçüncüsü: Hz. Muhammed’in hem ismi ve hem de sıfatları yanlış bir şekilde ulaşmıştır. Kendilerine çocukluklarından itibaren Hazreti Peygamberin -haşa- yalancı bir peygamber olduğu telkin edilmiştir. Tıpkı bizim çocuklarımızın Adı el-Mukaffa’ olan yalancının biri Allah’ın kendisini peygamber olarak gönderdiğini iddia etmiş ve yalancı olarak peygamberliği ile meydan okumuştur sözünü duymaları gibi. Bana göre bunlar da birinci grup hükmündedir.”⁴

Bugün gerek Hristiyan âleminde ve gerekse diğer ülkelerinde üçüncü gruba giren insanlara rastlamak mümkündür. Dünyanın ücra bir köşesinde toplumsal hayattan uzak veya esaret altında dünyadan habersiz mazlum insanlar var. Bu insanların içinde buldukları hayat şartları ve kendi imkânları ile İslam dinini bulmalarının zorluğu meydandadır.

Bediüzzaman, bu meseleyi birçok yönüyle ele almakta ve şöyle ifade etmektedir:

“Fakat bazan oluyor ki: Cadde-i Ahmediye’de (a.s.m) gittikleri halde, bilmiyorlar ki cadde-i Ahmediyedir ve cadde-i Ahmediye dâhilindedir. Hem ba-zan oluyor ki: Peygamber’i bilmiyorlar, fakat gittikleri yol, cadde-i Ahmediyenin eczasındandır. Hem bazan oluyor ki: Bir keyfiyet-i meczubane veya bir halet-i istiğrakkârane veya bir vaziyet-i münzeviyane ve bedeviyane suretinde cadde-i Muhammediyeyi düşünmeyerek, yalnız Lâ ilahe illallah onlara kâfi geliyor. Fakat bununla beraber, en mühim bir cihet budur ki: “Adem-i kabul” başkadır, “kabul-ü adem” başkadır. Bu çeşit ehl-i cezbe ve ehl-i uzlet veya işitmeyen veya bilmeyen adamlar; Peygamber’i bilmiyorlar veya düşünmüyorlar ki kabul etsinler. O noktada cahil kalıyorlar. Marifet-i İlahiyeye karşı, yalnız Lâ ilahe illallah biliyorlar. Bunlar ehl-i necat olabilirler. Fakat Peygamber’i işiten ve davasını bilen adamlar onu tasdik etmezse, Cenab-ı Hakk’ı tanımaz. Onun hakkında, yalnız Lâ ilahe illallah kelâmı, sebab-i necat olan tevhidi ifade edemez.”⁵

Şu bir hakikattir ki, şu asırda da İslam dininden habersiz olan gafil ve mazlum insanlar ile insanlık alemi ateşe veren zalim insanların durumları

Peygamber’i işiten ve davasını bilen adamlar onu tasdik etmezse, Cenab-ı Hakk’ı tanımaz. Onun hakkında, yalnız Lâ ilahe illallah kelâmı, sebab-i necat olan tevhidi ifade edemez.”

3. İmam Gazzali, *Faysal el-Tefrika beyn el-İslam ve el-Zındıka*, s. 38-39, Paris, 1983.

4. İmam-ı Gazali, *İslâmîda Mîsamaba*, (Terc: Süleyman Uludağ), s. 60-61.

5. Bediüzzaman Said Nursi, *Mektubat*, 336.

*Eğer o felâketi
gören zalimler
ise ve beşerin
perişanîyetini
ihzar eden
gaddarlar ve
kendi menfaati
için insan âlemine
ateş veren
hodgâm, alçak
insî şeytanlar ise,
tam müstehak
ve tam adalet-i
Rabbaniyedir.*

elbette bir olmaz. Bu mevzu ile alakalı olarak ahir zamanda bir çeşit fetret devrinin yaşandığını belirten Bediüzzaman umumi harplerde ölen böyle birtakım masumların da ehl-i necat olacaklarına dikkati çekmektedir:

“Şiddet-i şefkat ve rikkatten, bu kışın şiddetli soğuğuyla beraber manevî ve şiddetli bir soğuk ve musibet-i beşeriyeden biçarelere gelen felâketler, helâketler, sefaletler, açlıklar şiddetle rikkatime dokundu. Birden ihtar edildi ki: Böyle musibetlerde kâfir de olsa hakkında bir nevi merhamet ve mükâfat vardır ki, o musibet ona nisbeten çok ucuz düşer. Böyle musibet-i semaviye, masumlar hakkında bir nevi şehadet hükmüne geçiyor. Üç-dört aydır ki, dünyanın vaziyetinden ve harbinden hiç bir haberim yokken Avrupâda Rusya’daki çoluk çocuğa acıyarak tahattur ettim. O manevî ihtarın beyan ettiği taksimat, bu elim elem-i şefkate bir merhem oldu. Şöyle ki: O musibet-i semaviyeden ve beşerin zalim kısmının cinayetinin neticesi olarak gelen felâketten vefat eden ve perişan olanlar eğer on beş yaşına kadar olanlar ise, ne dinde olursa olsun şehid hükmündedir. Müslümanlar gibi büyük mükâfat-ı maneviyeleri, o musibeti hiçe indirir.

Onbeşinden yukarı olanlar, eğer masum ve mazlum ise, mükâfatı büyüktür; belki onu Cehennem’den kurtarır. Çünkü âhirczamanda madem fetret derecesinde din ve din-i Muhammedî’ye (asm) bir lâkaydlık perdesi gelmiş ve madem âhirczamanda Hazret-i İsa’nın (as) din-i hakikisi hükmedecek, İslâmiyetle omuz omuza gelecek. Elbette şimdi, fetret gibi karanlıkta kalan ve Hazret-i İsa’ya (as) mensub Hristiyanların mazlumları çektikleri felâketler, onlar hakkında bir nevi şehadet denilebilir. Hususan ihtiyarlar ve musibetzedeler, fakir ve zaîfler, müstebid büyük zalimlerin cebr ü şiddetleri altında musibet çekiyorlar. Elbette o musibet, onlar hakkında medeniyetin sefaletinden ve küfranından ve felsefenin dalaletinden ve küfründen gelen günahlara keffaret olmakla beraber, yüz derece onlara kârdır diye hakikat-tan haber aldım. Cenab-ı Erhamürrahimîn’e hadsiz şükrettim. Ve o elim elem-i şefkatten teselli buldum.

Eğer o felâketi gören zalimler ise ve beşerin perişanîyetini ihzar eden gaddarlar ve kendi menfaati için insan âlemine ateş veren hodgâm, alçak insî şeytanlar ise, tam müstehak ve tam adalet-i Rabbaniyedir. Eğer o felâketi çekenler, mazlumların imdadına koşanlar ve istirahat-ı beşeriye için ve esasat-ı diniyeyi ve mukaddesat-ı semaviyeyi ve hukuk-u insaniyeyi muhafaza için mücadele edenler ise, elbette o fedakârlığın manevî ve uhrevî neticesi o kadar büyüktür ki; o musibeti onlar hakkında medar-ı şeref yapar, sevdirebilir.”⁶

Bediüzzaman Hazretleri, bu ifadeleri ile Din-i Hakka karşı mücadele eden ve İslam’ın aleyhine çalışanların durumları ile fetret gibi karanlıkta kalan, dolayısıyla İslam’dan haberdar olma hususunda bir nevi fetret devri yaşayan Hristiyanların mazlumlarının durumlarının bir olmayacağını ifade etmekte ve mazlumlarının dönemi için fetret devri demeyip; hassas bir ölçü ve muazzam bir üslup ile “fetret derecesinde” diyerek meseleyi açıklığa kavuşturmuştur.

Abstract

Different views have been expressed by the imams of the madhabs of faith about fatrat (interregnum) a concept used to mean individuals and periods that are not aware of the light of the religion brought by the divine prophets. In this essay we will study the views of the madhabs of faith on fatrat and Bediuzzaman's approach and investigate the situation of ahl- al-fatrat in our time from Bediuzzaman's perspective.

Key Words

Fatrat (interregnum), ahl al-fatrat (People of Interregnum), faith, deeds, the people of salvation

